

KIRJALLISUUDESTA KIELENTUTKIMUKSEN OPEIN

Paul Simpson *Language through literature. An introduction.* Routledge, London 1997. 223 s. ISBN 0-415-14964-9.

Kielen, ideologian ja näkökulman pohdinnoistaan aiemmin tutuksi tullut Paul Simpson (ks. 1993) tarttuu nyt kielentutkimuksen ja kirjallisuuden suhteeseen. Teoksessaan »Language through literature» Simpson tarkastelee kielitieteellisiä perusteorioita ottaen esimerkkejä kaunokirjallisuudesta. Tarkoituksena on toisaalta kertoa kielitieteen opiskelijoille, että kirjallisuuden esimerkeistään on hyötyä, ja toisaalta valottaa kielentutkimusta kirjallisuuden opiskelijoille.

Simpsonin lähtökohta on, ettei mitään erityistä kirjallisuuden kieltä ole olemassaakaan: kaunokirjallisuuden tekstikatkelmia voi käsitellä samoilla työkaluilla kuin vaikkapa arkipuhetta tai asiakirjaa. Toisin kuin useimmat muut kirjallisuudesta kirjoittavat Simpson ei käytä lainkaan *genren* käsitettä. *Rekisterin* hän määrittelee sellaiseksi kiinteäksi sanaston ja kieliopin rakenteeksi, joka yleensä esiintyy yhdessä ja assosioituu tiettyyn kontekstiin. Rekisterit ovat Simpsonin mukaan usein helposti tunnistettavissa, kontekstistaan irrotettuinakin.

Simpsonin päätarkoituksena on osoittaa, että kielitieteelliset teoriat soveltuvat helposti kaunokirjallisuuden analyysiin: vaikkapa koheesiteoriat Hemingwayn novelleihin tai puheaktiteoria draamaan. Simpsonin tekstianalyysiä voitaisiin kuvata eräänlaiseksi nokkimiseksi, sillä hän tarkastelee kaunokirjallisesta tekstistä kielitieteen käsitteiden avulla yhtä asiaa kerrallaan — sitä, joka kulloiseenkin tekstiin parhaiten sopii. Holistinen tällainen tekstikäsitys ei ole, mutta mihin sitä edelleenkin käytetään?

Kirjallisuus- ja kielitieteen lähestymistapojen yhdistäminen ei ole uusi asia. Simpsonin teos on kuitenkin tavoitteiltaan erilainen: »Language through literature» pyrkii oppikirjana antamaan systemaattisia työkaluja kielitieteen opiskelijoille, jotta nämä voisivat käyttää hyödykseen kirjallisuutta. Mutta kirja pyrkii myös antamaan työkaluja kirjallisuustieteen opiskelijoille, jotta nämä voisivat käyttää hyväkseen kielitiedettä.

Simpson ei ota avoimesti kantaa esimerkiksi kirjallisuustieteen sosiologisen tai bibliografisen tutkimuksen mahdollisuuksiin (ks. esim. Saariluoma 1994). Selvänä puheenvuorona tekstilähtöisyyden puolesta kirjaa voi kuitenkin pitää: merkitys kirjoituu tekstiin ja ainakin osa siitä voidaan tavoittaa kielitieteellisen analyysin avulla.

Teos jakautuu viiteen päälukuun, joiden lisäksi kirjassa on opettajan liite, sanasto ja asiasanahakemisto. Kirjan käyttöä oppikirjana tai opetuksen tukena auttaa myös se, että jokaisen luvun perään on koottu kommentoitu kirjallisuusvihjeliite. Kuvaa kielestä kirjallisuuden tarkastelussa rakennetaan alhaalta ylöspäin. Alun grafemiikan ja morfologian jälkeen tarkastellaan leksikaalista semantiikkaa ja koheesiokeinoja, lopuksi puolestaan pragmatiikan teoriaa ja käsitteistöä. Fonologia ja syntaksi sivuutetaan maininnalla.

Lukujen sisäinen rakenne on aina samankaltainen, ainoastaan asioiden esittämisenjärjestys voi vaihdella. Jokaisessa luvussa selitetään aiheen peruskäsitteistöä ja -teoriaa sekä sovelletaan termistöä kirjallisuuskatkelmaan. Esimerkiksi koheesiota pohditaan paitsi selittämällä käsitteet *ana-*

fora ja *katafora*, käsittelemällä eri konnektoriityyppejä ja selittämällä Hallidayn ja Hasanin tutkimuksia myös testaamalla, mitä tapahtuu Hemingwayn novellikatkelmalle, joka on leikattu lauseen mittaisiin pätkiin ja sekoitettu. Simpsonin teos lähinnä ohjaa kielitieteen teorioiden ja niistä esitetyin kritiikin pariin. Kattavuuteen tai suoraan kritiikkiin se ei pyri.

Systemaattisuudesta huolimatta teos ei yritäkään kertoa kaikkea eikä kaikesta. Morfologiaa valotetaan runoanalyysin avulla (ja runoanalyysia morfologian avulla), koheesiota ja kollokaatioita sovelletaan proosaan, keskustelunmaksimeja ja relevanssiteoriaa puolestaan draamaan. Vähän kaikkea ja vähän kaikesta, mutta kenelle? Tekijä itse korostaa teoksen merkitystä avata ensisijaisesti kirjallisuutta kielitieteen opiskelijoille ja vasta toissijaisesti kielitiedettä kirjallisuuden opiskelijoille. Jälkimmäinen funktio on helposti ymmärrettävissä: kielitieteen yleisimpien käsitteiden soveltaminen kirjallisuudentutkimukseen toisi varmasti mielekkyyttä kirjallisuudenopiskelijoiden kielitieteen opintoihin. Kielitieteelliset teoriat on kirjoitettu auki alusta lähtien ja perässä on esitetty esimerkki, johon teoria sopii mallikkaasti. Tällaiseen opetustarkoitukseen Simpsonin metodi on puolustettavissa, vaikkakin myös kritisoidavissa. Toisaalta kritiikin olisi tarjottava myös aloittavalle tekstintutkijalle vaihtoehtoja: jos nokkiminen opettaa vääränlaista tekstinäkemyksiä, mitä tilalle?

Simpsonin kaltaisen tekstien tarkastelutavan suurin ansio opetuksessa lienee nopeissa ahaa-elämyksissä ja käsitteiden oivaltamisessa. Ansio on toki myös se, että tekstistä nähdään aina tarkasti jotakin ja tämän kautta kenties osa kokonaisuutta. Suurin puute on puolestaan kysymys tekstin kokonaisuudesta ja niistä teksteistä, joihin kyseinen teoria ei sovi yhtä aukottomasti kuin esimerkkeihin: Mitä muuta kuin

koheesiota on Nick Adamsin tarinoissa? Miksi Hannu Salaman tekstien koheesio onkin jo aivan muuta kuin sama tavallinen tarina? Hemingwayn tekstien koheesio ja Albeon draaman keskustelunmaksimien tarkastelu kyllä valaisee tekstin tiettyjä puolia, mutta varjostaakin kai samalla toisia? Nokkimismetodin kaltainen »jokaisesta tekstistä jotakin» -lähestymistapa saa lukijan helposti käsittämään tekstin rypäänä erityispiirteitä, ei kokonaisuutena.

Nokkimismetodia voi siis kritisoida, mutta vaihtoehtojen tarjoaminen on jo vaikeampi juttu. Aloitteleville ja miksei muillekin tekstintutkijoille tekstien sieltä täältä nokkiminen on kiusallisen helppoa ja nopeaa — kokonaiskuvan muodostaminen tarkan ja systemaattisen kielianalyysin perusteella on työläämpää, vaatii mutkikkaita teoriapohdintoja ja vie enemmän aikaa. Vielä senkin jälkeen, kun opetuksessa ja muualla tekstintutkimuksessa jo tiedetään, miksi tekstiä pitää katsoa kokonaisuutena, jää jäljelle ainakin yksi kysymys. Mitä? ■

LAURA VESA

Töölöntullinkatu 5 A 9, 00250 Helsinki

Sähköposti: *laura.vesa@helsinki.fi*

LÄHTEET

SAARILUOMA, LIISA 1994: Kenen käsitteitä käytät? Kirjallisuuden tutkimus humanistisena tieteenä. – Päivi Lappalainen & Lea Rojola (toim.), Kulttuurista rajankäyntiä. Kirjallisuudentutkijain seuran vuosikirja 48 s. 164–172. SKS, Helsinki.

SIMPSON, PAUL 1993: *Language, ideology and point of view*. Routledge, London.